

Потапенко С. І.,
*доктор філологічних наук, професор,
професор кафедри англійської філології і філософії мови
Київського національного лінгвістичного університету*

ДИСКУРС ОПОРУ ПРЕЗИДЕНТА УКРАЇНИ ЗЕЛЕНСЬКОГО: «ЗРУЙНУЙТЕ ЦЮ СТІНУ»

Ідею дискурсу опору запропоновано в межах критичного дискурс-аналізу, спрямованого на викриття зловживань владою і протидії їм. Так, антирасистський дискурс розглядається як соціальний рух опору й солідарності, який виявляється у практиках, заснованих на анти-расистських знаннях, ставленнях та ідеологіях [2, с. 1]. Виявлено, що більша частина цього виду дискурсу – невербальна і протиставлена расистському, який за своєю природою є ідеологічним, тобто заснованим на антитезі «ми – вони» [2, с. 4]. Крім соціальних суперечностей, дискурс опору поширився останнім часом на міждержавні відносини, про що свідчать звернення українського президента Володимира Зеленського до парламентів інших країн у березні – квітні 2022 року. Ці виступи будуються за шестикомпонентною змістовою моделлю, яка охоплює три види концептів і три мовленнєві акти. Задіяні концепти включають боротьбу проти ворога; єднання українців з нацією, до якої звертається президент; її національні концепти, співвідносні з поточним станом України. Мовленнєві акти охоплюють звернення, подяку й прохання. Послідовність цих складників в окремих виступах залежить від ступеня близькості відносин між Україною та державою, до якої звертається президент.

Розглянемо, яким чином вказані складники взаємодіють у виступі президента Зеленського в німецькому Бундестазі [1]. Аналізована промова побудована у вигляді звернення до німецьких політиків і народу. Вказаний мовленнєвий акт повторено тричі у вступі у поєднанні з концептом боротьби; один раз перед описом боїв у Маріуполі; тричі в основній частині і один раз у закінченні. Крім того, основна частина залучає образ стіни, який уособлює метафору перешкоди, що заважає єднанню українців і німців, а закінчення поєднує два мовленнєві акти: подяки і прохання.

Два перші мовленнєві акти звернення вводять у вступі концепт боротьби, на тлі якого сусідня держава зображена як джерело протистояння. Перше висловлення акцентує тривалість вторгнення та його масштаб: *«Я звертаюсь до вас після трьох тижнів повномасштабного вторгнення російських військ в Україну, після восьми років війни на сході моєї держави, на Донбасі»*. Друге твердження зображає сусідню державу як джерело наступу словосполученням *Росія бомбардує наші міста: «Я звертаюсь до вас, коли Росія бомбардує наші міста, руйнуючи все, що є в Україні»*. Останнє висловлення доводиться кількісними аргументами: *«За три тижні загинули тисячі українців. Окупанти вбили 108 дітей. Посеред Європи, у нас, у 2022 році»*. Третє звернення вступу стосується взаємодії України з західними союзниками під час описаної вище навали: *«Я звертаюсь до вас після численних зустрічей, переговорів, заяв і прохань»*.

Основна частина виступу, зосереджена на перешкодах єднанню українців і німців, починається з зіставлення двох стін – нової європейської і колишньої Берлінської: *«Але ви – ніби знову за стіною. Так, не Берлінською. Але посеред Європи. Між свободою і неволею. І стіна ця міцнішає з кожною бомбою, яка падає на нашу землю, на Україну. З кожним рішенням, яке не ухвалюється заради миру»*.

Зміцнення цієї уявної стіни зображається через співвіднесення побудови північного потоку, відмови Україні в членстві в НАТО, продовження торгівлі з сусідньою державою з цементом, камінням для стіни та колючим дротом над нею відповідно.

Президент стверджує, що міцність нової стіни зумовлює несприйнятливість німців до страждань українського народу загалом і маріупольців зокрема: *«І ви не бачите що за цією стіною, а вона між нами, між людьми в Європі»*. Концепт боротьби в Маріуполі пов'язується з тією стіною одиницями на позначення українців, маріупольців, мирних мешканців міста, сотень тисяч, що перебувають під обстрілами ворога, та референцією до російських військ, які заблокували місто й рівняють його з землею, не розрізняючи, де цивільні, а де військові.

Боротьба й страждання маріупольців підкреслюються перерахунком тих місць, які російські загарбники зруйнували (театр, пологовий будинок, дитяча лікарня, житлові райони), та закликком до аудиторії

піднятися над уявною стіною, забезпечивши для українців сучасний Берлінський повітряний міст, який свого часу допоміг німцям вижити.

Секція звернень до німців від імені різних груп українців включає людей старшого віку: *«Багатьох тих, хто пережив Другу світову війну, хто врятувався під час окупації 80 років тому»*; отих, хто чув, як політики кажуть *«Ніколи знову»*; військових: *«Тих, хто захищає нашу державу, а отже, її цінності, про які часто говорять всюди в Європі»*.

Основна частина виступу завершується протиставленням непомітності стіни для німців та її реальності для українців: *«Тому що це – стіна. Стіна, яку хтось не помічає. Але об яку б'ємося ми. Поки воюємо за те, щоб зберегти свій народ»*.

Заключна частина виступу складається з двох мовленнєвих актів: подяки та прохань. Подяка призначена всім тим, хто «вищий ніж будь-які стіни»: усім, хто підтримує Україну; звичайним громадянам, які щиро допомагають українцям; чесним журналістам; німецькому бізнесу, що поставив мораль і людяність вище за бухгалтерію.

Мовленнєвим актам прохань передують твердження *«Нам складно вистояти без допомоги світу, без вашої допомоги»*, яке поєднується з концептом боротьби / захисту. Останній проектується на дві війни – проти нацистської Німеччини, яка точилася 80 років тому, і путінської Росії, яка розгортається нині: *«Після зруйнованого Харкова... Вдруге через 80 років. Після розбомблених Чернігова, Сум і Донбасу. Вдруге через 80 років. Після закатованих і вбитих тисяч людей. Вдруге через 80 років. Бо що тоді історична відповідальність, яка ще досі не спокутана перед українським народом за те, що було 80 років тому»*. І це все на тлі образу уявної стіни, який передає сучасне ставлення Німеччини до війни: *«І зараз, щоб не з'явилась нова, за новою стіною, яка знову буде вимагати спокути»*.

Найсильніший мовленнєвий акт прохання спирається на слова колишнього президента США Рональда Рейгана, який закликав зруйнувати стіну в Берліні: *«Зруйнують цю стіну!»*. І тими ж самими словами український лідер формулює своє головне прохання до керівника уряду Німеччини: *«Канцлере Шольц! Зруйнують цю стіну»*. Інші мовленнєві акти прохання стосуються підтримки (*«Підтримайте нас. Підтримайте мир. Підтримайте кожного українця»*), припинення війни (*«Зупиніть війну!»*) та допомоги в цій справі (*«Допоможіть нам її зупинити»*).

Таким чином, в композиційному плані промова-звернення президента Зеленського в Бундестазі складається з універсальних та етноспецифічних рівнів. Перші включають вступ, основну частину й закінчення, відмежовані звертаннями до аудиторії (*«Пані та панове! Німецький народ!»*). До етноспецифічного рівня зараховуємо три елементи: звернення до німців від імені всього українського народу, його територіальних громад і суспільних груп; аргументи, пов'язані з концептом боротьби; метафору уявної стіни, яка роз'єднує німців та українців.

Список використаних джерел:

1. Зеленський В. Промова президента України Володимира Зеленського в Бундестазі 17 березня 2022 року. Accessed at: <https://www.president.gov.ua/news/promova-prezidenta-ukrayini-volodimira-zelenskogo-u-bundesta-73621>
2. Van Dijk T.A. *Antiracist Discourse: Theory and History of a Micromovement*. Cambridge: Cambridge University Press, 2021. 298 p.